



**International**  
**JOURNAL OF SOCIAL, HUMANITIES**  
**AND ADMINISTRATIVE SCIENCES**

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed  
JOSHASjournal (ISSN:2630-6417)



Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:15

2019

pp.300-309

journalofsocial.com

ssssjournal@gmail.com

## **BÜYÜK BEŞ ENVANTERİ-35 TÜRKÇE FORMUNUN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

EXAMINING PSYCHOMETRIC CHARACTERISTICS OF THE BIG FIVE INVENTORY-35  
TURKISH FORM

Doç.Dr. Arkun TATAR

FSM Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye

Psikolog Behmen ÇELİKBAŞ

İstanbul / Türkiye

Psikolog Hüdanur ÖZDEMİR

İstanbul / Türkiye



Article Arrival Date : 15.04.2019

Article Published Date : 23.06.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.114>

Reference : Tatar, A.; Çelikbaş, B. & Özdemir, H. (2019). "Büyük Beş Envanteri-35 Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5(15): 300-309

### **ÖZET**

Bu çalışmada iki uçlu sıfatlardan ve 35 maddeden oluşan Büyük Beş Envanteri-35'in Türkçe'ye çeviri formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda envanter, çalışmaya katılan 18-73 yaşları arasında 507 erkek, 546 kadın olmak üzere toplam 1053 kişiye uygulanmıştır. Çalışmada katılımcıların bir kısmına kriter bağıntılı geçerlik çalışması kapsamında Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formu uygulanmıştır. Yine katılımcıların bir kısmı, ilk uygulamadan iki hafta sonra tekrar test uygulaması için Büyük Beş Envanteri-35'i yeniden cevaplamışlardır. Elde edilen madde analizi sonuçlarına göre faktörlerde yer alan maddelerin, kendi faktörlerinde yüksek madde-ölçek toplam puan korelasyonu gösterdikleri görülmüştür. Faktörlerin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları da Dışadönüklük için 0,83, Uyumluluk için 0,70, Sorumluluk için 0,80, Duygusal Denge için 0,66 ve Zeka için 0,75 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test uygulamaları arası korelasyonlar ise faktörler için yine aynı sırayla 0,80, 0,60, 0,70, 0,72 ve 0,45 olarak belirlenmiştir. Envanterin yapısal geçerliliğinin test edilmesinde ise doğrulayıcı faktör analizi kullanılmış ve envanterin yapısal olarak çok güçlü olmayan model uyumu gösterdiği görülmüştür. Envanterin Türkçe'ye çevrilen formunun çalışma kapsamında elde edilen psikometrik özelliklerine ilişkin sonuçlar ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Büyük Beş, Beş Faktör Kişilik Modeli, iki uçlu sıfat

### **ABSTRACT**

The present study aimed to examine psychometric characteristics of the Turkish translation of the Big Five Inventory-35 which consists of bipolar adjectives and 35 items. For this purpose, the inventory was administered to 507 male and 546 female participants, a total of 1053 people between the ages of 18 and 73. Some of the participants answered the Five Factor Inventory short form for the criterion related validity study. Likewise, some of the participants took part in the retest study and answered the Big Five Inventory-35 two weeks after the first administration. According to the item analysis results, items within each factor showed high corrected item-total correlations. Internal consistency reliability coefficients were computed 0.83 for Extraversion, 0.70 for Agreeableness, 0.80 for Conscientiousness, 0.66 for Emotional Stability, and 0.75 for Intellect. Correlation coefficients between the test-retest administrations were determined 0.80,

0.60, 0.70, 0.72, and 0.45 for the factors respectively. In order to examine the construct validity, confirmatory factor analysis was conducted and it was observed that the proposed factorial structure of the inventory revealed weak model fit. Results of the present study concerning the psychometric characteristics of the Turkish translation of the inventory were discussed in line with the related literature.

**Keywords:** Big-Five, Five Factor Model of Personality, bipolar adjective

## 1. GİRİŞ

Kişilik psikolojisi alanında, geçerli bir kuramsal çerçeve sunması ve sistematik veriler elde edilmesine olanak sağlaması yönüyle özellik (trait) yaklaşımı yaygın olarak benimsenen bir yaklaşım olmuştur (Goldberg, 1990; 1993; John, Angleitner ve Ostendorf, 1988; John ve Srivastava, 1999). Özellik yaklaşımı kişiliğin kavramsallaştırılmasına ve ölçümüne temel oluşturmuş; kişilik araştırmalarında baskın olarak kabul gören modeller ve yaygın bir şekilde kullanılan ölçme araçları çoğunlukla bu yaklaşımla ortaya konulmuştur (Ashton, Lee, Perugini, Szarota, de Vries, di Blas, Boies ve de Raad, 2004; Goldberg, 1992; Livaniene ve De Raad, 2017; McCrae ve Costa, 1987; Tatar, 2016; Tatar, 2018a). İnsanların davranışlarında açığa çıkan, zaman içerisinde durağanlık gösteren ve durumlar karşısında tutarlılık sergileyen bireysel farkların kavramsallaştırılmasında nelerin ölçüt alınacağı ve belirli ölçütler doğrultusunda oluşturulan davranış örneklerinin sınıflandırılmasında hangi yöntemin izleneceği kişilik araştırmalarının en temel problemlerinden birini oluşturmaktadır (John, Angleitner ve Ostendorf, 1988). Düşünce ve davranışların incelenmesine olanak sağlayan dilbilimsel araştırmalar, söz konusu problemin çözüm yollarından biri olarak sunulmaktadır. Bu doğrultuda, kişiliğe ilişkin bireysel farklılıkları sözcük temelli yaklaşımla (psycholexical approach) ölçme çabaları gözlenmektedir (Allport ve Odbert, 1936; Ashton, Lee ve Goldberg, 2004; Cattell, 1943; Goldberg, 1990; 1993; Piedmont ve Aycok, 2007).

Sözcük temelli yaklaşım, bir dilde yer alan betimleyici nitelikteki sözcüklerin, insanların davranışlarında gözlenen bireye özgü farklılıkları ve fenotipik özellikleri temsil ettiği varsayımı üzerine temellendirilmektedir (Ashton ve Lee, 2005a; De Raad ve Mlačić, 2017; John ve Srivastava, 1999; Saucier ve Goldberg, 2001; Strus, Ciecuch ve Rowinski, 2014). Bu varsayımdan hareketle farklı kültürlerde ve dillerde kişi, nesne ya da olguları nitelemek için kullanılan sözcükler bir araya getirilmektedir (Allport ve Odbert, 1936). Anlambilimsel (semantic) bir yaklaşımla ele alınan ve faktör analizi yöntemiyle gruplandırılan bu sözcük ya da sıfat kümelerinin, kişiliğin anlaşılmasında oldukça önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Ashton ve Lee, 2005a; Cattell, 1943; Digman, 1990; John, Angleitner ve Ostendorf, 1988; Morales-Vives, De Raad ve Vigil-Colet, 2011; Norman, 1963). Ayrıca, kişiliği hem tümevarımcı hem de tümdengelimci bir bakış açısıyla betimleme olanağı sunan sözcük temelli yaklaşım, kişiliğin hangi temel faktörlerden oluştuğuna yönelik tartışmalara da bir sınırlama getirmekte ve kişiliğin temel bileşenleri açısından görece daha kesin bir çerçeve sağlamaktadır (Angleitner, Ostendorf ve John, 1990; Burtaverde ve De Raad, 2017; Cohen, Minor, Baillie ve Dahir, 2008; De Raad, 1998; Di Blas ve Forzi, 1998; John, Angleitner ve Ostendorf, 1988; Strus, Ciecuch ve Rowinski, 2014).

Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde, yürütülen pek çok çalışma sonucunda, kişilik tanımlayan sözcükler beş faktör altında gruplandırılmıştır (Cattell, 1945; Goldberg, 1990; John, Angleitner ve Ostendorf, 1988; Norman, 1963; 1967). Bu faktörler, Dışadönüklük, Uyumluluk, Sorumluluk, Duygusal Denge ve Kültür olarak isimlendirilmiştir (De Raad ve Hendricks, 1997; Digman, 1990; Goldberg, 1990; Lee ve Ashton, 2008; Norman, 1963; 1967). Norman Beş'i olarak ortaya konulan bu model, daha sonra Büyük Beş (Big Five) olarak yeniden tanımlanmış ve modelde yer alan Kültür faktörü, kapsamında da bir takım değişiklikler yapılarak Zeka / Deneyime Açıklık olarak isimlendirilmiştir (De Raad, 1998; Goldberg, 1981; 1990; 1992; 1993; Gorbaniuk, Budzinska, Owczarek, Bozek ve Juros, 2013; Imperio, Church, Katigbak ve Reyes, 2008). İngilizce sıfatlar kullanılarak ortaya konulan Büyük Beş modeli, birçok dilde de test edilmiş ve beş faktörlü çözümlenmeye sunulan yapı pek çok çalışmayla doğrulanmış ve desteklenmiştir (Angleitner,

Ostendorf ve John, 1990; Daouk-Öyry, Zeinoun, Choueiri ve van de Vijver, 2016; Saucier, Georgiades, Tsaousis ve Goldberg, 2005; Saucier ve Goldberg, 1996; 2001).

Ancak, sıfat seçim sürecinde benimsenen dışlama veya dahil etme kriterlerine, verilerin toplanmasında uygulanan stratejilere, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlere ve diğer metodolojik unsurlara yönelik bazı eleştiriler de söz konusudur (Angleitner, Ostendorf ve John, 1990; Block, 1995; Costa ve McCrae, 1995; Gorbaniuk, Budzinska, Owczarek, Bozek ve Juros, 2013; Saucier, 2003). Örneğin, Büyük Beş Modeli'nde ortaya konulan yapının sayıca daha az, kapsam olarak daha geniş kişilik faktörlerine indirgenebileceği ya da sayıca daha fazla temel özellik içerebileceği öne sürülmektedir (Strus, Ciecuch ve Rowinski, 2014). Büyük ölçekli sıfat çalışmaları sonucunda, beş faktör arasından yalnızca Dışadönüklük, Uyumluluk ve Sorumluluk faktörlerinin tekrarlanabildiği bildirilmektedir. Bununla birlikte, faktörler arası ilişkilerin tamamen bağımsız olup olmadığına yönelik farklı görüşler bulunmaktadır (Ashton ve Lee, 2005a; Block, 1995; Saucier, 2009). Ayrıca, Deneyime Açıklık, Kültür, Zeka isimleriyle tanımlanan faktörün içeriğine yönelik tartışmalar da devam etmektedir (De Raad, 1998; De Raad ve Mlačić, 2017; Peabody ve De Raad, 2002). Bununla birlikte, kişilik daha yakın bir dönemde altı faktörlü (HEXACO) yaklaşımıyla değerlendirilmektedir (Lee ve Ashton, 2008; Tatar, 2018b). HEXACO Modeli de birçok kültürde test edilmiş ve faktör sayısı açısından tutarlı sonuçlar elde edildiği gösterilmiştir (Ashton, Lee, Perugini, Szarota, de Vries, di Blas, Boies ve de Raad, 2004). Ayrıca altı faktörlü çözümün, evrensellik / yaygınlık açısından beş faktörlü çözüm kadar geçerli olduğu bildirilmiştir (Ashton, Lee, Perugini, Szarota, de Vries, di Blas, Boies ve de Raad, 2004; Lee ve Ashton, 2008; Saucier, 2002; 2009).

Diğer taraftan Beş Faktör Kişilik Modeli'nin (5FKM) farklı yapı ve sayılarda alternatif modelleri ortaya konulmaya çalışılırken geçerliği de farklı birçok kültürde / dilde test edilmektedir (Morales-Vives, De Raad ve Vigil-Colet, 2011; Saucier, 2002; 2003). Bu bağlamda bir dilde yer alan sıfatların, kişilik özelliklerini temsil etme gücünün olmadığı, kişilik betimleyici sözcüklerin sayı ve güçlük düzeyi açısından kültürden kültüre farklılık gösterdiği ve mevcut modellerde tanımlanan özelliklerin toplulukçu kültürlerle oranla bireyci kültürlerde daha yaygın olduğu belirtilmektedir (Daouk-Öyry, Zeinoun, Choueiri ve van de Vijver, 2016).

Yukarıda sunulanlara karşın kişilik araştırmalarında 5FKM geçerli model olma özelliğini korumaktadır (Bagby ve Widiger, 2018; Falkenbach, Reinhard ve Zappala, 2019, baskıda; McCrae, 2010; McCrae ve Sutin, 2018; Sutin, Stephan, Damian, Luchetti, Strickhouser ve Terracciano, 2019; Kajonius ve Johnson, 2018). Türkçe psikolojik sözcük temelli iki ölçme aracı olduğu görülmektedir. Bunlardan birinin yapısal olarak sorunlarına işaret edilirken, diğeri faktörler altında yer alan çok boyutlu yapısı ve uzunluğuyla dikkat çekmektedir (Tatar, 2018a). Ayrıca bu her iki ölçek de iki uçlu sıfat değerlendirmesi içermemektedir. Bu sunulanlar doğrultusunda, daha önce Türkçe'ye çevirisi yapılmış ve Çok Boyutlu Kişilik Envanteri'nin geçerlik işlemlerinde kullanılmış olan (Tatar, 2018a) ve iki uçlu yapısıyla Türkçe'de ölçme aracı olarak benzer örneğine rastlanmayan Büyük Beş Envanteri-35'nin (Goldberg, 1992) belirtilen Türkçe çeviri formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin bazı güvenilirlik ve geçerlilik işlemlerinin yürütülmesi ve ayrıca ölçeğin yapısal özelliklerinin ilgili alanyazın doğrultusunda değerlendirmesi planlanmıştır.

## 2. YÖNTEM

### 2.1. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcı grubunu 18-73 yaşları arasında (ort. = 28,38; s = 9,50) 507 (%48,1) erkek ve 546 (%51,9) kadın olmak üzere toplam 1053 kişi oluşturmuştur. Katılımcıların, 33'ünün (%3,1) ilkökul, 29'unun (%2,8) ortaokul, 163'ünün (%15,5) lise ve 828'inin (%78,6) üniversite mezunu ve/veya üniversite öğrencisi; 736'sının (%69,9) bekar, 289'unun (%27,4) evli, 28'inin (%2,7) dul veya boşanmış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcıların 94'ü (%8,9) ekonomik durumunun kötü,

693'ü (%65,8) orta düzeyde ve 229'u (%21,7) iyi düzeyde olduğunu bildirirken, 37 kişi (%3,5) ekonomik durumunu belirtmemiştir.

## 2.2. Gereçler

Çalışmada iki uçlu sıfatlardan oluşan Büyük Beş Envanteri-35 dışında kriter bağıntılı geçerlik çalışması için Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formu kullanılmıştır.

### 2.2.1. Büyük Beş Envanteri-35-Tr

Büyük Beş Envanteri-35, Beş Faktörün belirgin ve açık işaretçileri / göstergeleri (marker) olarak verilen tek (unipolar) ve iki uçlu (bipolar) sıfat örneklerinden oluşan, örnek olarak sunulan envanterlerden biridir. Bu çalışmada psikometrik özellikleri incelenen envanter, faktör yapılarının açık olarak sunulduğu her birinde yedi adet iki uçlu sıfattan oluşan toplam 35 madde içermektedir. Maddeler özgün formda 9'lu Likert tipi değerlendirme ile sunulmuştur (Goldberg, 1992). Envanterin Türkçe'ye çevirisi daha önce yapılmış ve bir çalışmada Çok Boyutlu Kişilik Envanteri'nin kriter bağıntılı geçerlik işlemi için kullanılmıştır (Tatar, 2018a). Bu çalışmada ise envanter, ön uygulamada gözlenen zorluklar sonrasında, katılımcılar tarafından anlaşılma güçlüğü yaşanması nedeniyle 5'li Likert tipine dönüştürülerek uygulanmıştır.

### 2.2.2. Beş Faktör Kişilik Envanteri-Kısa Formu

Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formu, 5'li Likert tipi (1 = Hiç Uygun Değil, 5 = Tamamen Uygun) beş faktörle (Dışadönüklük, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik, Öz-Denetim / Sorumluluk, Duygusal Tutarsızlık ve Gelişime Açıklık) değerlendirilen 85 maddeden oluşmaktadır. Kısa formun faktörlerinin, birinci çalışmada 0,80-0,87, ikinci çalışmada 0,79-0,87, üçüncü çalışmada da 0,68-0,85 arasında değişen iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları verdiği belirtilmiştir (Tatar, 2016).

## 2.3. Uygulama

Çalışmanın uygulaması, İstanbul ilinde kolay örnekleme yöntemiyle üç aylık bir dönem içerisinde yürütülmüştür. Uygulamada, tekrar test uygulaması ön uygulamadan 15 gün sonra yürütülmüştür. Katılımcıların bir kısmı ise kriter bağıntılı geçerlik çalışması Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formunu da doldurmuşlardır. Uygulamanın kriter bağıntılı geçerlik ve tekrar test uygulaması, ulaşma ve uygulama kolaylığı nedeniyle üniversite öğrencileri ile yürütülmüştür. Bir kişinin formları doldurması, sadece Büyük Beş Envanteri-35'in verildiği uygulamada beş-on dakika, iki ölçme aracının verildiği kriter bağıntılı geçerlik çalışması uygulamasında on beş-yirmi dakika arası sürede gerçekleştirilmiştir.

## 2.4. Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde faktörlerin madde ve iç tutarlılık güvenilirlik analizi, faktörler arası korelasyon analizi, test-tekrar test korelasyonu, kriter bağıntılı geçerlik için ölçme araçları faktörleri arası korelasyon analizi ve son olarak da beş faktör modeli için model uyumunun test edilmesi amacıyla Amos programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

## 2.5. Sonuçlar

Verilerin incelenmesi sürecinde, önce ölçeğin faktörleri için iç tutarlılık güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Beş faktör için ayrı ayrı yapılan madde analizi sonuçlarına göre Duygusal Denge faktöründe yer alan iki madde (19. madde "başkalarını kıskanan - başkalarını kıskanmayan" ve 34. madde "duygusal davranan - duygusal davranmayan") dışındaki tüm maddelerin madde - faktör toplam puan korelasyonları 0,30 ve üzerinde hesaplanmıştır (Tablo 1).



Tablo 1. Büyük Beş Envanteri-35 Faktörleri İçin Madde Analizi Sonuçları

Faktörler (n = 1053)	Maddeler	Madde Çıktığında Faktör Ortalaması	Madde Çıktığında Faktör Varyansı	Madde-Faktör Toplam Puan Korelasyonu	Madde Çıktığında Faktör Alfasi
Dışadönüklük	1	22,70	24,56	0,52	0,81
	6	21,82	25,79	0,54	0,81
	11	22,11	23,85	0,62	0,79
	16	22,12	22,86	0,71	0,78
	21	21,65	25,44	0,63	0,80
	26	22,04	26,36	0,47	0,82
	31	22,47	24,06	0,53	0,81
Uyumluluk	2	24,45	14,44	0,30	0,70
	7	23,89	15,26	0,41	0,66
	12	23,68	14,88	0,48	0,64
	17	23,91	14,56	0,43	0,65
	22	23,58	14,69	0,56	0,63
	27	24,44	15,22	0,30	0,69
	32	23,75	15,26	0,46	0,65
Sorumluluk	3	24,24	18,24	0,57	0,77
	8	23,57	19,54	0,62	0,76
	13	23,53	20,19	0,59	0,76
	18	23,65	21,52	0,44	0,79
	23	23,75	19,67	0,55	0,77
	28	23,94	19,31	0,58	0,76
	33	24,25	20,31	0,40	0,80
Duygusal Denge	4	20,32	16,12	0,49	0,59
	9	20,76	17,42	0,42	0,61
	14	20,18	15,23	0,54	0,57
	19	19,56	18,72	0,26	0,65
	24	19,65	17,10	0,42	0,61
	29	19,84	17,04	0,39	0,62
	34	21,08	18,93	0,13	0,70
Zeka	5	24,92	13,18	0,49	0,71
	10	25,02	13,66	0,33	0,75
	15	24,71	13,46	0,46	0,72
	20	24,75	12,90	0,53	0,70
	25	24,85	13,00	0,45	0,72
	30	25,12	12,79	0,48	0,71
	35	25,12	13,28	0,52	0,70

Faktörlerin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları ise Dışadönüklük için 0,83, Uyumluluk için 0,70, Sorumluluk için 0,80, Duygusal Denge için 0,66 ve Zeka için 0,75 olarak belirlenmiştir. Tekrar test çalışmasında 68 kişi ile yürütülen analiz sonuçlarında ise faktörlerin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları aynı sırayla 0,88, 0,72, 0,84, 0,64 ve 0,75 olarak tespit edilmiştir. 15 Gün arayla yapılan test-tekrar test uygulamaları arası korelasyonlar ise Dışadönüklük için 0,80, Uyumluluk için 0,60, Sorumluluk için 0,70, Duygusal Denge için 0,72 ve Zeka için 0,45 olarak belirlenmiştir. Faktörler arası ilişkiler incelendiğinde de faktörlerin birbirleriyle korelasyonlarının 0,30 (Duygusal Denge - Dışadönüklük) ile 0,59 (Zeka - Sorumluluk) arasında gerçekleştiği görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Büyük Beş Envanteri-35 Faktörleri İçin İç Tutarlılık Güvenirlik Ve Faktörler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları.

Faktörler (k = 7)	Ön Uygulama - Cronbach Alfa (n = 1053)	Tekrar Test Uygulaması - Cronbach Alfa (n = 68)	Test - Tekrar Test Korelasyonu (n = 68)	1 (n = 1053)	2 (n = 1053)	3 (n = 1053)	4 (n = 1053)
1-Dışadönüklük	0,83	0,88	0,80***				
2-Uyumluluk	0,70	0,72	0,60***	0,50***			
3-Sorumluluk	0,80	0,84	0,70***	0,43***	0,56***		
4-Duygusal Denge	0,66	0,64	0,72***	0,30***	0,49***	0,50***	
5-Zeka	0,75	0,75	0,45***	0,53***	0,48***	0,59***	0,39***

\*\*\*p<0,001

Kriter bağıntılı geçerlik işlemlerinde ise Büyük Beş Envanteri-35 ile birlikte uygulanan Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formu karşılaştırılmıştır. İki ölçüm aracının faktörlerinin isimlendirmelerinde farklılıklar bulunmasına karşın aynı yapıya işaret eden yapı karşılaştırmalarında Dışadönüklük faktörü için 0,68, Uyumluluk ve Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik faktörü için 0,57, Sorumluluk faktörü için 0,63, Duygusal Denge ve Duygusal Tutarsızlık faktörü için -0,49, Zeka ve Gelişime Açıklık faktörü için 0,18 korelasyon katsayısı elde edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Büyük Beş Envanteri-35'in Kriter Bağıntılı Geçerliği İçin Korelasyon Analizi Sonuçları

Faktörler (Büyük Beş Envanteri-35 - Beş Faktör Kişilik Envanteri-Kısa Formu)	r (n = 70)
Dışadönüklük - Dışadönüklük	0,68***
Uyumluluk - Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik	0,57***
Sorumluluk - Öz-Denetim / Sorumluluk	0,63***
Duygusal Denge - Duygusal Tutarsızlık	-0,49***
Zeka - Gelişime Açıklık	0,18

\*\*\*p<0,001

Çalışmada son işlem olarak da Doğrulayıcı Faktör Analizi ile Büyük Beş Envanteri-35 faktör yapıları için beş faktörlü model uyumu test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre çok güçlü olmasa da uyum iyiliği değerlerinin çoğunluğunun kabul edilebilir değer sınırına yakın olduğu, bazı uyum gösterge değerlerinin ise iyi kabul edilebilir uyum değer aralığında olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4. Büyük Beş Envanteri-35 İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İyiliği İstatistikleri

Ki-kare	94,405***
Serbestlik derecesi	5
Ki-kare / serbestlik derecesi	18,881
İyi Uyum İndeksi (GFI)	0,964
Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI)	0,892
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	0,805
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	0,798
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	0,130

\*\*\*p<0,001

### 3. TARTIŞMA

Kişilik özelliklerine ilişkin bireysel farklılıkları sınıflandırmada nelerin ölçüt alınacağı problemine çözüm yolu olarak ortaya konulan ve insanların davranışlarında gözlenen tutarlı ve durağan nitelikteki bireysel farkların, bir dilde yer alan betimleyici sözcükler (sıfatlar) aracılığıyla temsil edilebileceği varsayımına dayanan sözcük temelli yaklaşım, kişiliğin açıklanmasında geçerli sistematik veriler elde edilmesine olanak sağlaması nedeniyle kişilik psikolojisi alanında baskın olarak kabul gören yaklaşımlar arasında yer almaktadır (Allport ve Odbert, 1936; Ashton ve Lee, 2005a; Ashton, Lee ve Goldberg, 2004; Cattell, 1943; Goldberg, 1990; 1993; Norman, 1963; Saucier ve Goldberg, 2001; Strus, Ciecuch ve Rowinski, 2014). Bu çalışmada, sözcük temelli yaklaşıma dayalı olarak geliştirilen (Goldberg, 1992) ve iki uçlu yapısıyla, ilgili diğer ölçme araçlarından farklılaşan Büyük Beş Envanteri'nin Türkçe çeviri formunun (Tatar, 2018a) temel test gerekliliklerini karşılayıp karşılamadığının incelenmesi planlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu çalışmayla envanterin, sonraki kullanımları için temel psikometrik özelliklerinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışmada önce Büyük Beş Envanteri'nde yer alan faktörler için güvenilirlik analizleri yapılmış ve envanterin genel olarak yüksek kabul edilebilecek düzeylerde iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları gösterdiği belirlenmiştir. Buna karşın Duygusal Denge faktörü için hesaplanan iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının diğer faktörler için hesaplanan katsayılarla oranla daha düşük (0,66) olduğu görülmüştür. Ayrıca, envanterin zaman içerisinde kararlı bir ölçüm gerçekleştirip gerçekleştirmediğini sınamak amacıyla yapılan tekrar test güvenilirlik analizi uygulamasının sonucunda da en düşük iç tutarlılık güvenilirlik katsayısını yine Duygusal Denge faktörünün (0,64) gösterdiği belirlenmiştir. Benzer şekilde, envanter için yapılan madde analizi sonucunda, faktörlerde yer alan maddeler için 0,30 üzerinde madde - faktör toplam puan korelasyonu hesaplanırken Duygusal Denge faktöründe yer alan "başkalarını kıskanan - başkalarını kıskanmayan" ve "duygusal davranan - duygusal davranmayan"

maddeleri için hesaplanan korelasyon katsayıları belirtilen düzeyden daha düşük gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, Duygusal Denge faktörünün iki maddesinde gözlenen düşük madde - faktör toplam puan korelasyonunun faktörün iç tutarlılık güvenilirlik katsayısına da yansıdığı anlaşılmaktadır.

Buna karşın, test-tekrar test uygulamaları arasındaki ilişki incelendiğinde, en düşük korelasyonu gösteren faktörün Zeka faktörü olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Zeka faktörü için hesaplanan test-tekrar test korelasyon katsayısının diğer faktörler için hesaplanan katsayılara oranla daha düşük olduğu (0,45) görülmüştür. Oysa bu faktör için hem ön uygulama hem de tekrar test uygulamaları kapsamında hesaplanan iç tutarlılık katsayıları yüksek kabul edilebilecek düzeylerde gerçekleşmiştir. Benzer doğrultuda, kriter bağıntılı geçerlik işlemlerinde Büyük Beş Envanteri-35 faktörleri ile Beş Faktör Kişilik Envanteri faktörleri arasında en zayıf korelasyonu yine beşinci faktör göstermiştir. Test-tekrar test ve kriter bağıntılı geçerlik çalışmalarında söz konusu faktör için elde edilen zayıf değerlerin, faktörün içeriğine ve isimlendirilmesine ilişkin tartışmaları yansıttığı düşünülmektedir (Ashton ve Lee, 2005b; DeYoung, Quilty, Peterson ve Gray, 2014; McCrae, 1994). Ayrıca, Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı ölçme araçlarının birbirlerinin faktörleriyle ilişkisinin, teorik (örn. kuramların çeşitliliği, kapsamlarının farklı oluşu) ve pratik (örn. düşük güvenilirlik, ölçümler arası değişkenlik) birtakım nedenlerden dolayı beklenenden düşük olabileceği belirtilmektedir (Pace ve Brannick, 2010; Tatar, 2017). Aynı yapıya işaret eden iki envanterin faktörleri arasında, bu çalışmada elde edilenden daha güçlü bir ilişki elde edilmesi beklenmesine karşın belirtilen nedenlerden dolayı da sonuçlar anlaşılır niteliktedir.

Çalışmada son işlem olarak da Doğrulayıcı Faktör Analizi ile Büyük Beş Envanteri-35 için beş faktörlü model uyumu test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, İyi Uyum İndeksi ile Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi değerlerinin “iyi uyum” düzeyinde, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi ile Normlaştırılmış Uyum İndeksi değerlerinin “kabul edilebilir uyum” düzeyine yakın ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü ile ki-kare/sd oranlarının “kabul edilebilir uyum” düzeyinin biraz üzerinde olduğu görülmüştür (Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003). Diğer bir ifadeyle, çok güçlü olmasa da uyum iyiliği değerlerinin çoğunluğunun kabul edilebilir sınırlara yakın olduğu, bazı uyum değerlerinin kabul edilebilir sınırların üzerinde olduğu, bazı uyum değerlerinin ise iyi kabul edilebilir uyum değer aralığında olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada Türkçe çevirisinin özellikleri incelenen envanter, özgün çalışmada beş faktörün belirgin ve açık işaretçileri / göstergeleri olarak sunulan sıfatlardan oluşmaktadır. Bu yönüyle envanterin bütünüyle yapılandırıldığı düşünülmemesi gerekmektedir. Ancak özellikle pratik kullanımlarda bezer bir ölçme aracına ihtiyaç duyulduğunda Türkçe alternatif ölçme araçlarının az sayıda olması nedeniyle Büyük Beş Envanteri-35 önemli bir seçenek olmaktadır. Sonuçlar envanterin güvenilirlik ve geçerlik değerlendirmeleri açısından temel psikometrik gereklilikleri karşıladığını göstermektedir. Ayrıca envanterin madde sayısının az olması ve maddelerin (iki uçlu) sıfatlardan oluşuyor olması özellikle tarama türü araştırmalar için uygulama açısından avantaj oluşturmaktadır. Buna karşın envanterin özgün formun 9'lu Likert tipi cevaplama seçeneğine sahip olmasına karşın bu çalışmada 5'li cevap senesinin kullanılmış olması envanterin farklı uygulamalardaki kullanımlarını karşılaştırma olanağını kısmen ortadan kaldırmaktadır. Envanterin, doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarında beş faktörlü model için iyi uyum vermemiş olması da bütünüyle bir eksiklik olarak görünmektedir. Diğer yandan bu çalışma sonuçları bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkçe çeviri form Büyük Beş Envanteri-35'in, Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı bir ölçme aracı olarak kabul edilip, kullanılabilir özellikleri gösterdiği anlaşılmaktadır.

## KAYNAKÇA

Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). “Trait-names: a psycho-lexical study”, *Psychological Monographs*, 47(1):1-171.

Angleitner, A., Ostendorf, F., & John, O. P. (1990). “Towards a taxonomy of personality descriptors in German: a psycho-lexical study”, *European Journal of Personality*, 4(2):89-118.

- Ashton, M. C., & Lee, K. (2005a). "A defence of the lexical approach to the study of personality structure", *European Journal of Personality*, 19(1):5-24.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2005b). "Honesty-Humility, the Big Five, and the Five-Factor Model", *Journal of Personality*, 73(5):1321-1354.
- Ashton, M. C., Lee, K., & Goldberg, L. R. (2004). "A hierarchical analysis of 1,710 English personality-descriptive adjectives", *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(5):707-721.
- Ashton, M. C., Lee, K., Perugini, M., Szarota, P., de Vries, R. E., di Blas, L., Boies, K., & de Raad, B. (2004). "A six-factor structure of personality-descriptive adjectives: solutions from psycholexical studies in seven languages", *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2):356-366.
- Bagby, R. M., & Widiger, T. A. (2018). "Five Factor Model personality disorder scales: An introduction to a special section on assessment of maladaptive variants of the five factor model", *Psychological Assessment*, 30(1):1-9.
- Block, J. (1995). "A contrarian view of the five-factor approach to personality description", *Psychological Bulletin*, 117(2):187-215.
- Burtăverde, V., & De Raad, B. (2017). "Taxonomy and structure of the Romanian personality lexicon", *International Journal of Psychology*.
- Cattell, R. B. (1943). "The description of personality: basic traits resolved into clusters", *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 38(4):476-506.
- Cattell, R. B. (1945). "The description of personality: principles and findings in a factor analysis", *The American Journal of Psychology*, 58(1):69-90.
- Cohen, A. S., Minor, K. S., Baillie, L. E., & Dahir, A. M. (2008). "Clarifying the linguistic signature: measuring personality from natural speech", *Journal of Personality Assessment*, 90(6):559-563.
- Daouk-Öyry, L., Zeinoun, P., Choueiri, L., & van de Vijver, F. J. (2016). "Integrating global and local perspectives in psycholexical studies: a GloCal approach", *Journal of Research in Personality*, 62, 19-28.
- De Raad, B. (1998). "Five big, big five issues: rationale, content, structure, status, and crosscultural assessment", *European Psychologist*, 3(2):113-124.
- De Raad, B., & Hendriks, A. J. (1997). "A psycholexical route to content coverage in personality assessment", *European Journal of Psychological Assessment*, 13(2):85-98.
- De Raad, B., & Mlačić, B. (2017). "The lexical foundation of the Big Five-Factor Model" (Ed. T. A. Widiger), *The Oxford handbook of the Five Factor Model*, ss. 191-216, Oxford University Press, New York.
- DeYoung, C. G., Quilty, L. C., Peterson, J. B., & Gray, J. R. (2014). "Openness to experience, intellect, and cognitive ability", *Journal of Personality Assessment*, 96:46-52.
- Di Blas, L., & Forzi, M. (1998). "An alternative taxonomic study of personality-descriptive adjectives in the Italian language", *European Journal of Personality*, 12(2):75-101.
- Digman, J. M. (1990). "Personality structure: emergence of the Five-Factor Model", *Annual Review of Psychology*, 41(1):417-440.
- Falkenbach, D. M., Reinhard, E. E., & Zappala, M. (2019, baskıda). "Identifying psychopathy subtypes using a broader model of personality: an investigation of the Five Factor Model using model-based cluster analysis", *Journal of Interpersonal Violence*.
- Goldberg L. R. (1992). "The development of markers for the Big-Five factor structure", *Psychological Assessment*, 4(1): 26-42.



- Goldberg, L. R. (1981). "Languages and individual differences: the search for universals in personality lexicons. (Ed. L. Wheeler), Review of personality and social psychology, ss. 141-165, Sage, Beverly Hills, CA.
- Goldberg, L. R. (1990). "An alternative 'description of personality': the Big-Five factor structure", *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6):1216-1229.
- Goldberg, L. R. (1992). "The development of markers for the Big-Five factor structure", *Psychological Assessment*, 4(1):26-42.
- Goldberg, L. R. (1993). "The structure of phenotypic personality traits", *American Psychologist*, 48(1):26-34.
- Gorbaniuk, O., Budzińska, A., Owczarek, M., Bożek, E., & Juros, K. (2013). "The factor structure of Polish personality-descriptive adjectives: an alternative psycho-lexical study", *European Journal of Personality*, 27(3):304-318.
- Imperio, S. M., Church, A. T., Katigbak, M. S., & Reyes, J. A. S. (2008). "Lexical studies of Filipino person descriptors: adding personality-relevant social and physical attributes", *European Journal of Personality*, 22(4):291-321.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). "The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. (Ed. L. A. Pervin & O. P. John), *Handbook of personality: theory and research*, ss. 102-138, Guilford Press, New York, NY.
- John, O. P., Angleitner, A., & Ostendorf, F. (1988). "The lexical approach to personality: a historical review of trait taxonomic research", *European Journal of Personality*, 2(3):171-203.
- Kajonius, P. J., & Johnson, J. (2018). "Sex differences in 30 facets of the five factor model of personality in the large public (N= 320,128) ", *Personality and Individual Differences*, 129: 126-130.
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2008). "The HEXACO personality factors in the indigenous personality lexicons of English and 11 other languages", *Journal of Personality*, 76(5):1001-1054.
- Livaniene, V., & De Raad, B. (2017). "The factor structure of Lithuanian personality-descriptive adjectives of the highest frequency of use", *International Journal of Psychology*, 52(6):453-462.
- McCrae, R. R. (1994). Openness to experience: expanding the boundaries of Factor V, "European Journal of Personality", 8:251-272.
- McCrae, R. R. (2010). "The place of the FFM in personality psychology", *Psychological Inquiry*, 21(1):57-64.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). "Validation of the Five-Factor Model of personality across instruments and observers", *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1):81-90.
- McCrae, R. R., & Sutin, A. R. (2018). "A five-factor theory perspective on causal analysis", *European Journal of Personality*, 32(3):151-166.
- Morales-Vives, F., De Raad, B., & Vigil-Colet, A. (2012). "Psycholexical value factors in Spain and their relation with personality traits", *European Journal of Personality*, 26(6):551-565.
- Norman, W. T. (1963). "Toward an adequate taxonomy of personality attributes: replicated factor structure in peer nomination personality ratings", *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(6):574-583.
- Norman, W. T. (1967). "2,800 personality trait descriptors: normative operating characteristics for a university population. Ann Arbor, Department of Psychology, The University of Michigan.
- Pace, V. L., & Brannick, M. T. (2010). "How similar are personality scales of the 'same' construct? A metaanalytic investigation", *Personality and Individual Differences*, 49:669-676.

- Peabody, D., & De Raad, B. (2002). "The substantive nature of psycholexical personality factors: a comparison across languages", *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(4):983-997.
- Piedmont, R. L., & Aycocock, W. (2007). "An historical analysis of the lexical emergence of the Big Five personality adjective descriptors", *Personality and Individual Differences*, 42(6):1059-1068.
- Saucier, G. (2002). "Gone too far or not far enough? Comments on the article by Ashton and Lee (2001)", *European Journal of Personality*, 16(1):55-62.
- Saucier, G. (2003). "An alternative multi-language structure for personality attributes", *European Journal of Personality*, 17(3):179-205.
- Saucier, G. (2009). "Recurrent personality dimensions in inclusive lexical studies: indications for a Big Six structure", *Journal of Personality*, 77(5):1577-1614.
- Saucier, G., & Goldberg, L. R. (1996). "Evidence for the Big Five in analyses of familiar English personality adjectives", *European Journal of Personality*, 10(1):61-77.
- Saucier, G., & Goldberg, L. R. (2001). "Lexical studies of indigenous personality factors: premises, products, and prospects", *Journal of Personality*, 69(6):847-879.
- Saucier, G., Georgiades, S., Tsaousis, I., & Goldberg, L. R. (2005). "The factor structure of Greek personality adjectives", *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(5):856-875.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). "Evaluating the fit of structural equation models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures", *Methods of Psychological Research Online*, 8(2):23-74.
- Strus, W., Ciecuch, J., & Rowiński, T. (2014). "The circumplex of personality metatraits: a synthesizing model of personality based on the big five", *Review of General Psychology*, 18(4):273-286.
- Sutin, A. R., Stephan, Y., Damian, R. I., Luchetti, M., Strickhouser, J. E., & Terracciano, A. (2019). "Five-factor model personality traits and verbal fluency in 10 cohorts", *Psychology and Aging*, 34(3):362-373.
- Tatar, A. (2016). "Beş Faktör Kişilik Envanterinin kısa formunun geliştirilmesi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(Ek.1):14-23.
- Tatar, A. (2017). "Büyük Beş-50 Kişilik Testinin Türkçeye çevirisi ve Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu ile karşılaştırılması", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(1):51-61.
- Tatar, A. (2018a). "Çok Boyutlu Kişilik Envanterinin geliştirilmesi: madde seçimi ve faktör yapısının oluşturulması", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(Ek 2):5-13.
- Tatar, A. (2018b). "Gözden Geçirilmiş Uzun ve Kısa Form Altı Faktörlü Kişilik Envanteri (HEXACO-PI-R) Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(Özel sayı 1):5-13.